

so čuti stariši toliko groženj, da se moramo čuditi, da so ostali stanovitni. Tako se je izmed 49 ljudskih šol matičnih izpremenilo 15 v javne občinske ljudske šole; izmed 2 gimnazij sprejela je država jedno (v Ogerskem Gradišči) v svojo skrb; 3 češke ljudske šole pa so nastale, ne da bi jih bila osnovala Matica, dovolj je bila njena inicijativa. Osrednja Matica šolska je torej dala doslej češkemu narodu 49 ljudskih šol v takih občinah, kjer bi sicer nikdar ne bilo češke šole. Krasen sad!

Ta vspeh peče nasprotnike tem huje, čim jasneje jim stopa pred oči žalostna istina, da se je njihovemu bojevitemu Šulferajnu posrečilo podržaviti samo 4 šole — očitni dokaz, da ima Matica opravičeno nravno podlogo, nikakor pa ne Šulferajn in da vladni krogi torej po krivici mečejo v jeden koš Matico in Šulferajn. Razložek med obema je ta, da je Matica ustanovljena za češke otroke, katerim hoče ohraniti češko narodnost, nemški Šulferajn pa ni namenjen nemškim otrokom, ampak tistim češkim in slovenskim otročičem, ki naj bi se odtujili svoji slovanski narodnosti. Te resnice ni moči tajiti. Tega se je osvedočil na svoja ušesa lani knezoškof dr. Bauer. Tega se prepričate, ako poslušate šolarje gredoče iz šulferajnske šole. Kako govore? Oni govore svoj materni slovanski jezik. Šulferajn je ropar tuje narodnosti, češko šolsko društvo pa se drži gesla: Svoje brani, zapuščene hrani, tuje pusti!

Matične šole obiskuje primeroma po 8000 dijakov na leto. Teh 12 let, odkar obstoji, osnovala je Osrednja Matica češka 42 otroških vrtcev, 49 ljudskih šol in dve gimnaziji. Občine in druge korporacije so prevzele med tem 7 otroških vrtcev, nehal je jeden. Koliko ljudskih šol se je prelevilo v občinske, smo že omenili; zrušila se je samo jedna.

Konec l. 1892. je vzdržavala Matica 1 višjo gimnazijo v 10 oddelkih s 300 dijaki (v Opavi), 36 ljudskih šol z 78 razredi in 4260 dijaki, 35 otroških vrtcev v 44 oddelkih z 2646 otročiči. Gimnazijski razred šteje torej primeroma po 30 dijakov, razred ljudskih šol po 54 učencev, in oddelek otroškega vrtca po 63 otrok. — V Liberci, Mostu in Trutnovu, kjer so se matične šole izpremenile v mestne, vzdržuje Matica i nadalje zmanjšane zasebne šole, dokler se popolnoma ne zadosti zakonu.

L. 1891. je izdala Matica za svoje šole 150.354 gld. — ogromna svota, kakoršno zmore le požrtvovalnost češkega naroda. Ni je prilike niti v javnem, niti v zasebnem življenji, ko bi ne zbirali za Matico in njene šole. Društva in posamezniki mesta in kmetske občine tekmujejo, kdo bode več pripomogel za ohranjenje svoje narodnosti. O sv. Večeslavu (28. septembra) nabirajo vsako leto svetovaclavski dar. Na tisoče žrtvuje tedaj češki narod za brambo jezika, v katerem so nekdanje ukazovali češki kralji s posvečenega Višegrada in s sijajnih Hradčan. Ne mine leto, da bi si ne izmislili novega vira svoji ljubljeni Matici. Njej v korist so uvedli letos med drugim svinčnike z znakom matičnim; izdeluje jih češka tovarna Přihoda in Latzman v Budejovicah.

Rodoljubni župnik v Štablovicah g. Jožef Pucek iznenadil je Matico z veledušnim darom 1000 gld. v državni obveznici, katere je namenil za dijaško ustanovo na matičnem gimnaziji v Opavi. Tako podpirajo češki duhovniki svoje narodno šolsko društvo!

Politični pregled.

Nova večina. — Pogajanja o novi večini se pridno nadaljujejo. Levičarji hočejo, da bi se v program nove večine vsprejela tudi določba, da se mora nadaljevati češka sprava. Proti tej zahtevi se je izrekel grof Hohenwart. Če bi se to vsprejelo v vladni program, potem v novo večino ne morejo vstopiti češki veleposestniki, kateri so v češkem deželnem zboru se izrekli proti nadaljevanju češkonemške sprave. Hohenwartov klub bi se moral razbiti, ali pa ostati ves zunaj nove večine. Hohenwartove ugovore je podpiral tudi finančni minister Steinbach. Pravosodni minister grof Schönborn je pa posredoval. Pregovarjal je liberalce, da naj odstopijo od svoje zahteve. Njemu se ne zdi potrebno vsprejemati te določbe v program, ker se nadaljuje delo za razdelitev okrajev. Komisija pri nadsodišču v Pragi marljivo deluje. S temi obljubami pa liberalci niso bili posebno zadovoljni. Radi bi vedeli, če bode vlada tudi proti volji češkega deželnega zbora razdeljevala okraje ali pa ne. V deželnem zboru se za dotične vladne predloge itak ne bode dobilo večine. Grof Schönborn se pa o tem neče nič jasno izreči. Izgovarja se, da je prezgodaj o tem govoriti, dokler se deželni zbor ni pečal z dotičnimi predlogami.

Volitve v Liberci. — Pri volitvah v mestni zbor v Liberci zmagali so zopet nemški nacijonanci. Nemški liberalci zmagali so samo v enem razredu. Vlada z razpustom mestnega zastopa ni dosegla svojega namena. Voljen bode zopet kak prusoljub za župana. Pomenljivo za razmere na nemškem Češkem je pač to, da so v drugem volilnem razredu, v katerem volijo uradniki, zmagali tudi nemški nacijonanci. Govori se, da vlada ne bode priporočila novega župana v potrjenje, ako bodo izvolili kakega nemškega nacijonalca. Nam se to ne zdi verjetno. Druga posebnost je, da je vodstvo nemške stranke v Pragi priporočalo Liberčanom, da naj volijo nemške nacijonalce. Nemška narodna stranka je zapretila vodjam liberalne stranke v Pragi, da jih v deželnem zboru ne bode podpirala, ako bodo v Liberci delali proti njej. Tega strašenja so se pa liberalci zbal, dobro vedoč, da sami v deželnem zboru dosti ne opravijo. — V Iglavi ob meji češke in moravske dežele so pa ob novem letu napravili policiji pokrivala, kakeršno nosijo pruski vojaki. Najbrž je tamošnji mestni zastop s tem hotel pokazati svoje avstrijsko domoljubje.

Rusija in Francija. — Vkljub francoski panamski aferi, ki vznemirja ves svet, se odnošaji mej Rusijo in Francijo niso dosti slabšali. Ruski listi odločno protestujejo proti trditvam angleških listov, po katerih bi bila Rusija izgubila vsled panamske afere vse zaupanje v Francijo. V vsaki družini nahajajo se slabi elementi, vsled tega se pa ne more še sklepati na spačenost vsega rodu. Odkritost, s katero se zasleduje v Franciji sleparija pri panamski aferi, je ravno dokaz, kako globoko je v francoskem narodu vkoreninjen čut pravice in časti. Ves narod je razburjen in zahteva jasnosti glede sleparij. Vlada naj gleda, da sleparje odstrani in poštenjakom izroči državno krmilo. Ako pa panamsko afero izkoriščajo nekateri republikanski sovražniki, to je po vsem jasno. Republika je edina vladina oblika, ki je v stanu vladati na francoskem. Socijalistov in anarhistov bi tudi monarhistična vlada ne iztrebila. Tako ruski listi o francoskih dogodkih. — Pa tudi Francija strogo gleda na to, da se ne zameri Rusiji. Neki v Parizu bivajoči časnikar je v nekem francoskem listu obdolžil ruskega veleposlanika Mohrenheima, da je ta tudi so-

udeležen pri panamski aferi. Glede te krive obdolžitve je francoska vlada veleposlanika prosila oproščenja in je dotičnega časnikarja kratko in malo iztirala iz Francije.

Vatikan in Francija. — Na mnoga vprašanja, ki se zadnji čas zaradi francoske panamske afere pojavljajo, se je sv. oče papež Lev XIII. v nekem pismu na grofa Muna odločno izrekel za to, da naj se vsakdo spoprijazni s sedanjo vladno obliko na Francoskem, to je z republiko. Ta edina je po mnenji papeževem zmožna vzdržati na Francoskem red. Papež priporoča vsem, da se odločno upró vsakovrstnim nasprotnim agitacijam.

Vatikan. — Dne 16. t. m. je bil konzistorij, pri katerem je sv. oče papež imenoval 14 kardinalov, mej njimi dunajskega nuncija monsignora Galimbertija in ogerskega primasa monsignora Vaszaryja. V svojem govoru spominjal se je papež svojega škofovskega jubileja, katerega letos obhaja in je zahvalil Boga, da mu je istega pripustil obhajati.

Francija. — Novo ministerstvo sestavil je po velikem trudu Ribot. — Zborničnim predsednikom voljen je Kazimir Perier. — Zadnji čas napadajo vse križem predsednika Carnota, rekoč, da je sokriv panamske afere. Govori se, da najbolj rujeta proti njemu ravno odstranjeni predsednik zbornični Floquet in bivši vojni minister Freycinet. Sama sta prišla ob veljavo in hočeta tudi druge ob veljavo spraviti. — Republikanski senatorji pozvali so ministerskega predsednika Ribota, da stori vse potrebno in varuje čast razžaljenega republikanskega predsednika Carnota.

Rusija. — Witte je imenovan finančnim, Krivošajn pa prometnim ministrom. — V svojem poročilu poudarja finančni minister težavni položaj države, katerega je povzročila slaba letina in kolera, upa pa na boljšo bodočnost. Svoj program razvijajoč pravi Witte, da izdatkov za povzdigo trgovine, industrije in poljedelstva ni znižati, da jih je pa za zgradbe železnic in luk treba zvišati. Davki zvišali so se za 24 1/2 milijonov. Konečno poudarjal je Witte tudi miroljubivost Rusije.

Rusija in Nemčija. — Carjevič obiše te dni Berolin in namerava ondi nad teden dnij ostati. Na posebno povabilo cesarjevo nastanil se bode carjevič v kraljevskem gradu in ne pri ruskem veleposlaniku, kakor po navadi. Temu carjevičevemu obisku sicer ne pripisujejo nobene politične važnosti, vendar pa vse sklepa iz tega obiska na prijazne odnošaje, ki so mej ruskim in nemškimi dvorom.

Bolgarija. — Proti premembi ustave je odločno eksarh Josip. — Cankov in Stančev izdala sta na narod manifest, v katerem protestujeta proti premembi ustave. Ta manifest poslal se bode tudi vsem velevladim. Turčija smatra vsled nekega vprašanja ruske vlade premembo ustave za notranjo stvar Bolgarije.

Srbija. — Vsled samooblastnega postopanja liberalne vladine stranke postajajo razmere v Srbiji vedno resnejše. V Semendriji, Čačaku in Zajčarji, kjer so pri občinskih volitvah zmagali liberalci, bili so že resni izgredi. Več je ranjenih in nekaj mrtvih. — Vlada dala je zapreti že več radikalnih vodij, da tako zapreči pri bodočih volitvah v skupščino še večje izgrede. — Radikalni listi pozivljajo ljudstvo k vstaji in zahtevajo od višjega sodišča, pri katerem so sami radikalci, da proglasi podaljšano carinsko pogodbo z Avstrijo za neveljavno.

Obrtnija.

Vspehi ameriških delavcev v primeri z evropskimi.

Iz ameriških uradnih podatkov povzamemo zanimive podrobnosti o porabi in vseh ameriških človeških de-

lavnih sil. Ti podatki pričajo, da je človeška delavna moč v Ameriki večinoma cenejša, nego v Evropi, čeravno so plače delavcev zdatno večje nego pri nas! To je na prvi pogled neverjetno, a vendar je istina, kar pričajo uradne številke in poznavatelji ameriških obrtnih razmer. Podjetnika stane na pr. človeška moč, ki natké 100 vatlov (jardov) navadne pavolnate tkanine, na Francoskem 3 franke 40 centimov, na Nemškem in v Švici 3 franke, na Angleškem 2 franka in 75 centimov, v Ameriki pa samo 2 franka. Vzrok temu je, da opravlja v imenovanih evropskih državah jeden delavec samo dve do tri statve, a Ameriki pa šest do osem statev.

Jednako znajo amerikanci izkoristiti stroje pri železni obrti. Jeden delavec zadostuje tam za več mašin in zato sam zasluži neprimerno več, nego njegov tovariš v Evropi, podjetnika pa produkt konečno vendar manj stane.

Lep dokaz naše trditve nam podaje tudi ameriška industrija, ki se peča z izdelovanjem ur. V jedni izmed večjih tovarn, ki producira znane „Waterbury-ure“, zasluži delavec povprečno vsak teden po 53 frankov, to je skoraj štirikrat toliko kot v sorodnih evropskih fabrikah. Ona tovarna ima 420 delavcev, med temi polovica žensk; vsak teden izvrši 9000 stenskih ur, katere prodaja trgovcem po 7 1/2 frankov. Tovarna naredi torej v jednom tednu za 67.500 frankov stenskih ur. Delavske plače pa znašajo v tem času samo $53 \times 420 = 22.260$ frankov, čeravno su tako visoke. Povprečno stane toraj delavska moč pri vsaki izdelani uri 2 1/2 franka, to je tretinjo prodajne cene. V Črnem lesu na Nemškem se pa računa delavna sila pri vsaki uri na najmanj tri petine prodajne cene!

Omenjena uradna poročila imajo tudi zanimive podatke o drugih obrtnih razmerah, ki so nastale pod vplivom pare, mašin in razdelitve dela. Čeravno je velika razlika med nekdanj in sedaj vsakemu znana, nas vendar določene številke močno iznenadijo. Poprej je na pr. navaden tkalec izdelal vsak teden 42 do 48 jardov širtinga, sedaj pa naredi na teden 1500 jardov tega blaga!

Oficijalne številke dokažejo nadalje, da zadošča danes 600 delavcev za izdelovanje iste množine kmetijskega orodja, katerega je pred 20 leti izdelalo 2145 delavcev.

Za transport onega blaga, ki ga danes prevozijo ameriške železnice s pomočjo 250.000 delavcev, bi bilo poprej treba 13 milijonov ljudij in 51 milijonov konj. Letni troški ameriških železnic znašajo sedaj 3000 milijonov; poprej pa bi tak promet stal vsaj 55000 milijonov!

Tako vidimo, da izkoriščenje 'mašine koristi podjetniku in delavcu; prvemu daje večje dobičke, drugemu pa večje plače, kar je za nas v prvi vrsti zanimivo. Mašin ne moremo odpraviti iz sveta in vse tožbe naših delavcev, da jim mašine škodujejo, so žalibog zastoj. Treba je v tem slučaju posnemati ameriške razmere in mašine bolj izkoriščevati, nego se godi v stari Evropi.